

Seleucia

Sayı VII - 2017

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mersin Bölge Sulama Kooperatifleri Birliđi Başkanı Ersin Akdoğan'a Őukranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the President of the Irrigation Cooperatives' Union of Mersin Region, Mr. Ersin Akdoğan.

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkıran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VII
Sayı: 7

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad.Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 7 | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri

Lighting Devices from Olympos Excavation

B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın

11

Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar

The Preliminary Results on the Olba Theater in the Light of Archaeological Excavations

Emel Erten - Deniz Kaplan

29

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (Diakonikon) Bizans Dönemi *Opus Sectile* Taban Döşemesi

The Opus Sectile Floor of the Diaconikon of the Northern Church - Monastery of Olba

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğın

47

Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi

The Early History of Olba in the Light of Coin Finds

Tuna Akçay

69

Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları

Glass Goblet Finds from Olba Theater Excavations

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

89

Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası

Hellenistic Basket Handled Amphora Fragment from Olba Excavations

Erkan Alkaç

113

Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi

Olba During the Reign of Constantius II in the Context of Coin Finds

Emel Erten

129

Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri

Sedantary Naked Young Female Figurines Obtained From The Excavations In The North Slope of Klazomenai Karantina Island

Aslıhan Özbay

147

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri

The Burial Chamber and Early Byzantine Sarcophagi in the Sion Monastery at Karabel Asarcık

Bülent İşler

161

Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı

The Repairs of the Early Byzantine Colonnaded Streets of Side in the Light of Architectural Decoration Finds

Şener Yıldırım

187

Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler

Klazomenai Karantina Island North Slope Excavation Stratigraphy and The Terracotta Figurines Of The Hellenistic Period

Fikret Özbay - Aslıhan Özbay

207

Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/Zephyrium

Zephyrion/Zephyrium in Early Christian Period

Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz

225

Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm

Jews And Anti-Semitism in Early Christian Literature

Ulaş Töre Sivrioğlu

235

Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları

Glass Finds from Water Complex in the Sanctuary of Zeus Labraundos

Ömür Dünya Çakmaklı

279

Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı

Rock-cut Tomb Number 6 in Tripolis

Sabri Arıcı - AYTEKİN ERDOĞAN

297

Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem

Balık Tabakları

Hellenistic Fish Plates from Seyitömer Höyük

Figen Çevirici Coşkun

325

Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At

Rhytonu

A Glass Horse Rhyton From Aşağı Salat Höyük

S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İLKAY AKLAN

345

Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup

Gümüş Venedik Sikkesi

A Group Of Silver Venetian Coins From The

Kuva-yi Milliye Museum

Ceren Ünal

363

Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem

Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir

Değerlendirme

An Assessment on The Arrangement of The

Living Areas in the Epi-paleolithic Period of

Direkli Cave

Cevdet Merih Erek

377

Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı

Kalesi: Çalgüney

A Middle Bronze Age Castle in Middle Aras

Basin: Çalgüney

Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci

397

Olba Akropolisini Kuzey Kule Kazısından

Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin

Anatomik Analizi

Anatomical Analysis of Carbonized Wood

Material Obtained from Olba Acropolis North

Tower Excavation

Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten

411

Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları

Arkeometrik Çalışmaları

The Archaeometric Research on the Pottery Finds from the Theater at Olba

Ali Akın Akyol - Safiye Aydın

421

Kitap Tanıtımı

Book Review

Ömer Özyiğit'e Armağan – Studies in

Honour of Ömer Özyiğit

Emel Erten

439

Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi

Murat Özyıldırım

447

PRAEFATIO

Editörler kurulu olarak *Seleucia*'nın yedinci sayısını (2017) sizlere sunmaktan mutluluk duymaktayız. Ayrıca, dergimizin TÜBİTAK'a bağlı ULAKBİM tarafından TR indeksinde bilimsel dergi olarak 6. sayısından (2016) başlayarak taranmaya hak kazanmış olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur. Bu başarıyı yazarlarımıza, dostlarımıza, Homer Kitabevi'nin katkılarına ve aynı zamanda Olba kazı ekibine borçluyuz.

Geniş bir zaman dilimine ait malzeme ve sonuçları içeren *Seleucia*'nın bu yılki yedinci sayısını da beğeneceğinizi ümit etmekteyiz. Alışlageldiği gibi, bu sayıda da Olba kazılarına ait malzemenin de tanıtıldığı birçok makale yer almaktadır.

Seleucia'nın yedinci yılında yayın hayatını sürdürmesinde katkıları olan yazarlarımıza, okuyucularımıza, bizi destekleyen dostlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve değerli sahibi Ayşen Boylu ve dergimizin yayına hazırlanmasında sabır ve özveriyle çalışan Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

The editorial board is glad to present the seventh issue (2017) of *Seleucia* and proud to announce that our journal was recognized by ULAKBİM of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) as a TR Index Scientific Journal starting from the sixth issue (2016). We owe this success to our contributors, friends and Homer Books as well as the archaeological excavation team of Olba.

We hope you would be interested in and enjoy the seventh issue of *Seleucia* containing articles presenting material and results from a large scope of time. As usual, in this issue you will find a number of articles that will present the material from Olba excavations.

We wish to express our gratitude for our contributors, friends and Homer Books and its owner Ayşen Boylu and Sinan Turan for their patient and considerate manner during the preparation of our journal.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri

Bülent İşler*

Öz

Bu çalışmada, Antalya ili, Demre ilçesinin kuzeyinde yer alan Alacadağ'ın batı yamacında, 6. yüzyılın ilk yarısında, Sionlu Aziz Nikolaos tarafından kurulmuş olan Sion manastırı kilisesinin güneyde, Röliker Şapeline batıdan bitişik olan mezar odası ve içindeki üç lahit konumları, biçimleri ve bezemeleri bakımından tanıtılarak, Bizans sanatı içindeki yeri tartışılacaktır.

Lahitlerin kapakları Likya bölgesine özgü *mahya kırıklı ve semerdam çatılı*dir. Lahitler üzerinde herhangi bir yazıt bulunmamasından dolayı hangi dönemde ve kimin için yapıldıkları belirlenememiştir. Kapaklarının yüzeyindeki yaprak ve haç motiflerinin işleniş tekniği Bizans döneminde 6. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olabileceklerini göstermektedir. Bizans döneminde kiliselerdeki mekânların içine yerleştirilmek üzere üretilen lahitlerin, azizler, önemli din adamları, imparatorlar ya da soylu insanlar için yapılmış oldukları bilinmektedir. Bu nedenle buradaki lahitlerin de din adamlarına veya önemli kişilere ait olmaları gerekmektedir. Nitekim 1 ve 2 numaralı lahitlerin yüzeylerindeki kaliteli işçilikle oluşturulan haç bezemeleri bu görüşümüzü desteklemektedir. Öte yandan, Bizans döneminde bölgede yaşayan daha sıradan insanların lahitler yerine yerleşim alanlarının yakınlarında yer alan basit toprak çukur mezarlara gömülmüş oldukları belirlenmektedir. Bu durumda incelemekte olduğumuz lahitlerin de toplum içinde saygın konumları olan din adamları vb. kişilere ait olmaları gerekmektedir.

Anahtar sözcükler: Likya, Karabel-Asarcık, Sion Manastırı, Mezar odası, Bizans lahitleri.

* Öğr. Gör Dr. Bülent İşler, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Teknik Okullar Beşevler Ankara E-posta:mugla48tr@gmail.com.

The Burial Chamber and Early Byzantine Sarcophagi in the Sion Monastery at Karabel Asarcık

Abstract

This paper will attempt to discuss the layout, decoration and significance of the three Byzantine sarcophagi found during our researches on the Asarcık Hill, western slope of Alacadağ in the Karabel region of Belören village in the Demre district of Antalya.

The lids of the sarcophagi with ridge beams and hipped roof are characteristic features for Lycia. Since none of them bear any inscriptions, it is not possible to determine the owners or the date of the sarcophagi. The leaves and cross motifs superimposed upon the surface of the lids suggest a date in the Early Byzantine period, in the second half of the 6th century from the standpoint of ornamentation. It is known that such sarcophagi with elaborate decoration were made only for saints, clergyman, emperors or distinguished people inside the specified spaces of the churches. On the other hand, the ordinary people of the region were buried in simple graves in the vicinity of the settlements. Therefore, the above-mentioned from Karabel-Asarcık must belong to the important clergymen or the dignitaries.

Keywords: Lycia, Karabel-Asarcık, Sion Monastery, Burial Chamber, Byzantine sarcophagi.

Sionlu Aziz Nikolaos tarafından 6. yüzyılın ilk yarısında kurulduğu bilinen Sion Manastırı, Antalya İli Demre İlçesi'nin kuzeyindeki Alacadağ'ın batı yamacında, yaklaşık 1.000 m. rakımlı bir tepe üzerine konumlanmıştır. Manastırın bulunduğu Alacadağ, tarihte Likya olarak adlandırılan ve doğuda Phaselis, batıda Fethiye körfezine kadar uzanan bölgenin yaklaşık ortasındadır¹. Alacadağ'ın güneyinde, sahilde yer alan Myra (Demre) kenti ortaçağ boyunca bölgenin dinsel ve siyasi başkenti olarak

1 Karabel Asarcık Tepesi üzerindeki yerleşimde, 2005-2009 yıllarında doktora tez kapsamında yüzey araştırması yürütülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile yürütülen yüzey araştırmasına Suna & İnan Kırış Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Enstitüsü (AKMED) maddi destek sağlamıştır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere AKMED çalışanlarına çalışmamıza sağlamış oldukları maddi ve manevi destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca tez danışmanım Prof. Dr. Sema Doğan'a desteği ve gösterdiği sabır için, Prof. Dr. A. Aynur Durukan ve Dr. Tolga Uyar'a makalenin yazım aşamasında verdikleri destek ve katkılar için minnettarım.

önem taşımıştır. Kuşkusuz kentin bu önemli statüye ulaşmasında, 4. yüzyılda yaşamış olan Aziz Nikolaos'un kutsal emanetlerinin buradaki kilisede saklanması rolü büyüktür. Kentin Andriake'deki limanı, Doğu'ya haç yolculuğuna çıkan gemiler için ikmal ve dinlenme olanağı sunarken, kente gelen insanlar Aziz Nikolaos'un mezarını ziyaret etme ve Aziz'in röliklerine değen kutsanmış/şifalı mür yağını temin etme imkânını bulmuşlardır².

Myra yakınlarındaki Alacadağ'ın ise dağlık arazi yapısı, kısıtlı tarım alanına sahip olması burada kilise merkezli küçük ölçekli yerleşimlerin kurulmasına neden olmuştur. Alacadağ'ın yüksek tepeleri, sahilden gelebilecek saldırılardan ya da salgın hastalıklardan uzakta insanlar için güvenli, manastır yaşamı için de uygun bir ortam sağlamıştır.

Alacadağ'da kurulmuş yerleşimlerden biri de Karabel mevkiinde, yerli halkın yapı kalıntılarından dolayı Asarcık olarak isimlendirdiği Bizans yerleşimidir (Lev. 1). Karabel-Asarcık, Doğu ve Batı aksında konumlanan, duvarlarla çevrili iki ayrı yerleşimden oluşur. Asarcık Doğu, merkezindeki üç nefli kilise, beş sarnıç, iki işlik, kırküç konut, binalar arasındaki avlular ve sokaklarıyla bir köy yerleşimi özelliği gösterir. Asarcık Batı ise duvarlarla çevrili alan içinde kilise, vaftizhane, kutsal eşyalar için şapel ve mezar odaları ile birbirine bitişik işlevi belirlenemeyen bazı binalardan oluşmaktadır. Merkezindeki büyük kilisesi ve kiliseye bitişik binalarıyla Asarcık Batı manastır olma özelliği gösterir. Daha önceki çalışmalarımız Asarcık Doğu yerleşiminin Tragallasos, Asarcık Batı yerleşiminin ise Tragallasos kentinin yakınında olduğu bilinen Sion Manastırını olduğunu ortaya koymuştur³.

Sion Manastırını, 6. yüzyılın ilk yarısında Myra kentinin kuzeyindeki dağlık alanda yaşadığı bilinen Aziz Nikolaos tarafından kurulmuştur. Azizin hayatının anlatıldığı (*Vita*) el yazmasında, manastırın kuruluşuyla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Nikolaos'u yakından tanıyan ve seyahatlerinde ona eşlik eden bir din görevlisi tarafından, azizin 564 yılında ölümünden sonra kaleme alındığı düşünülen *Vita*⁴, manastırın kuruluşu, yapıları, görevlileri ile o dönemde var olan Likya şehirleri ve buralardaki dini, ekonomik ve sosyal yaşam hakkında bilgiler içermesi bakımından önemlidir. *Vita*'ya göre manastır, Pharroa Vadisi'nde, Tragallasos Köyü mevkiinde, küçük bir tepe ya da dağda, Myra'dan tepeye

2 Doğan 2016, 238, 257-258.

3 Konuyla ilgili çalışmalar ve değerlendirme için bkz. İşler 2009, 237-287.

4 *Vita*'nın tam metni ve yorumları için bkz. Anrich 1913/17; Robert 1955, 197-208; Ševčenko, 1984, 11; Blum 1997; Harrison 2001, 79-86.

doğru giden yol üzerinde ve Arneai'den çok uzak olmayan bir yerdedir. M. Harrison, *Vita*'da geçen bu bilgileri değerlendirerek ve vaftizhanede yer alan vaftiz teknesi yüzeyindeki "Nikolaos" yazıtına dayanarak, Asarcık'taki yapı topluluğunun Sion Manastırı olduğu iddiasını ortaya atar⁵. 2005-2009 yıllarında yerinde yaptığımız çalışmalarda da Asarcık Batı yerleşiminin Sion Manastırı olduğuna dair, yazmadaki bilgilerle örtüşen çok sayıda mimari bulguya ulaşılmıştır⁶.

Helenistik bir kule yapısı etrafında şekillenen manastır birden çok yapım evresi sergiler. İlk yapım evresinde, konum ve büyüklük bakımından manastırın en önemli yapısı olan kilisenin *üç yapraklı yonca planlı* bema bölümü, kısa süre sonra bemanın batısına üç nefli naos ve atrium, kuzeyine vaftizhane inşa edilmiştir (Lev. 2). Kilisenin bemasının güney yanına eklenen ve manastırın kurucusu Sionlu Aziz Nikolaos'un mezarını ve bazı azizlerin röliklerini içeren şapel, kiliseye kısa süre sonra eklendiği için ilk yapım evresi çerçevesinde değerlendirilir⁷. Manastırın ilk yapım evresindeki adı geçen binalar, elyazmasında tanımlanmasından dolayı *Vita*'nın yazılmasından önce en geç 564 yılında bitirilmiş olmalıdır. Birinci evrede inşa edilen binalarda bağlayıcı olarak harç kullanılmamıştır. İkinci yapım evresinde kilisenin güney yanına, bu makalenin konusunu oluşturan mezar odası eklenmiştir. *Vita*'da bahsedilmeyen odanın mimari özellikleri ve içindeki lahitler üzerindeki bezemeler mezar odasının 6. yüzyılın ikinci yarısında, en geç 7. yüzyıl başlarında eklendiğini göstermektedir. Üçüncü evrede ise olasılıkla, bir deprem sonucu yıkılan ilk evreye ait kilisenin naosu içinde, daha küçük boyutlu ve kapalı haç plan şeması gösteren yeni bir kilise inşa edilmiştir. Manastırın yakınındaki Alakilise'nin narteksindeki 815 tarihli onarım kitabesine göre meydana gelen deprem sonucu harabe haline gelen kilise büyük çaplı bir onarım geçirmiştir⁸. Olasılıkla bu deprem bölgedeki diğer kiliselerin büyük bölümünü etkilemiş ve yıkılan kiliseler daha küçük boyutlarda yeniden inşa edilmiştir. Manastırın üçüncü yapım evresi de olasılıkla bu deprem sonrasına, 9. yüzyılın ilk yarısına tarihlenbilir. Manastırın ikinci ve üçüncü yapım evrelerinde eklenen binaların duvarlarında taşlar küçülmüş ve bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır.

5 Harrison 1963, 131-135; Harrison 2001, 30-36'da, kilisenin bir çizimi verilmiş ve kısa bir tanımı yapılmıştır. Manastırın binaları için ayrıca bkz. Severin ve Grossmann 2003, 59-101.

6 Asarcık Batı yerleşimin Sion Manastırı olduğuna dair değerlendirmeler için bkz. İşler 2009, 256-287.

7 Kilisenin bemasının güney yanındaki şapelin mimari özellikleri ve işleviyle ilgili tartışmalar için bkz. İşler 2010, 186-196.

8 Likya Bölgesi'ndeki doğal afetler için bkz. Duggan 2004, 123-169; Duggan 2005, 357-398.

Makalemizin konusunu Asarcık Batı, Sion Manastırı kilisesinin güney yanına bitişik olarak inşa edilen mezar yapısı ve içindeki üç lahit oluşturur. Lahitlerden dolayı “*mezar odası*” olarak adlandırdığımız mekân, Vita’da bahsedilmediği için kiliseden daha sonraki ikinci bir yapım evresinde kiliseye eklenmiş olmalıdır. Mezar odası içindeki, Likya bölgesine özgü “*mahya kirişli semerdam çatılı*” kavisli kapaklara sahip lahitlerin kimlere ait olduğu ve tarihi belirsizdir. Lahitlerin yüzeylerinde Hıristiyanlıkla ilgili dini sembollerin bulunması olasılıkla kilisede görevli din adamları için yapıldıklarını göstermektedir. Günümüze az sayıda ulaşabilmiş Bizans örneklerinden olan lahitler bölgedeki Hıristiyanlık dönemi ölü gömme adetleri hakkında bilgi vermesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda öncelikle mezar odasını ve içindeki lahitleri tanıtmayı, yapım tarihleriyle ilgili görüş ve önerilerimizi tartışmayı amaçladık.

Mezar Odası: Doğuda Mezar Şapeli’ne ve kuzeyde naosun duvarına bitişiktir. İçten 4.43x5.46 m. boyutlarında kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır (Lev. 3). Mekânın güney duvarı ve örtüsü yıkılmış, içi moloz doludur (Lev. 4). Mekâna kilisenin güney nefine açılan 125 cm. genişliğindeki yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Kapı kemerinin taş örgüsündeki düzensizlikler kapının, kilisenin duvarına sonradan açıldığının bir göstergesidir. Odanın içindeki molozun kapının kemer başlangıcına kadar yükselmesinden dolayı zemin seviyesini tespit etmek mümkün olmamıştır.

Mekânın kuzeydoğu köşesinde 100x45 cm. ölçülerinde bir duvar payesi bulunur. Payenin üzerinde güneye doğru uzanan bir kemer başlangıcı ve batıya doğru uzanan bir tonoz başlangıcı bulunmaktadır (Lev. 11). Bu bağlamda, kuzeydoğu köşedeki payenin benzeri odanın güneydoğu köşesinde de olmalıdır. Özgününde kuzeydoğu payeden güneye doğru uzanan kemer, günümüze ulaşamayan güneydoğudaki payeye oturulmuştur. Güneydoğu köşedeki paye olasılıkla kaçak kazı sırasında tamamen yok edilmiştir. Büyük bölümü yıkılmış olan kemerin yayı tamamlandığında, eklendiği Röliker Şapeli’nin batı duvarındaki ikiz pencerelerin üst kısmını kapatır.

Kuzeydoğu köşedeki payenin üzerinde batıya doğru uzanan tonoz başlangıcı, odanın kuzey-güney doğrultusunda beşik tonozla örtülü olduğunu göstermektedir. Beşik tonoz doğuda iki duvar payesine atılan kemer üzerine, batıda ise odanın batı duvarına oturur. Mekânın batı ve güney duvarınının 85 cm. kalınlığında olması, odanın taş tonozla örtülü olduğunu destekler. Mekânın düzgün kesme taşlarla kireç ve kum karı-

şımı harç kullanılarak oluşturulan duvarları ve tonozu oldukça kaliteli işçilik gösterir. Tonoz olasılıkla dıştan doğu ve batıya eğimli çift paahlı çatılıydı.

Mekânın batı duvarının ekseninde bir paye ile ikiye bölünmüş ikiz pencere açıklığı bulunur (Lev. 4). Her biri 64 cm. genişliğinde ve 130 cm. yüksekliğindeki pencereler at nalı kemerlidir. Pencerelerin kemerlerini dışta bir silme kuşatır. Güney duvar yıkık olduğu için burada pencere açıklığı bulunup bulunmadığı anlaşılamamıştır.

2005 yılında yapılan bir kaçak kazı sonucunda, mezar odasının içinde üç lahit ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz lahitlerin görünür olmasında güney duvarı önündeki lahdin üzerinde yetişen ağacın devrilmesi rol oynamıştır. Ağacın kuruyup devrilmesiyle güneydeki 1 numaralı lahit ile kaçak kazı sonucu doğu ve batı duvar önünde iki lahit daha ortaya çıkarılmıştır. Doğru, güney ve batı duvarlarına bitişik, duvarlara paralel yerleştirilmiş ve *in situ* oldukları anlaşılan lahitlerin alt bölümleri moloz altındadır. Odanın içinin moloz dolu olmasından dolayı başka lahit olup olmadığını anlamak mümkün olamamıştır. Odanın batı duvarı dördüncü bir lahid daha olabileceğini düşündürse de, oda içindeki moloz kaldırılmadan kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Çalışmamızda lahitler sırasıyla güney, doğu ve batı olmak üzere numaralandırılarak tanımlanmıştır.

1 Numaralı Lahit: Mezar odasının güney duvarına paralel yerleştirilen lahit, duvarın güneydoğu köşesine konumlanmış, özgününde doğuda odanın tonozunu taşıyan duvar payesine bitleştirilmiştir (Lev. 3). Yekpare kireç taşından yapılmış olan lahit, tekne ve kapak bölümünden oluşur. Teknesinin batı ve kuzey yüzleri toprak altında, lahdin kapağı ise yerinde güneğe yatırılmış durumdadır.

Lahidin teknesi 235x107 cm. boyutlarında, dıştan 105 cm. yüksekliğinde ve 75 cm. derinliğindedir. Lahit teknesi tabanı 34 cm., cidarı 16 cm. kalınlığındadır. Teknenin duvara yaslanan güney yüzünde ortada *tabula ansata* yer alır (Lev. 5). Lahdin bu yüzü duvara yaslı olduğundan güçlükle görülebilen *tabula ansata*'nın yüzeyinde yazı bulunmaz. Lahidin teknesinin görülebilen doğu yüzünde 4 cm. kalınlığında çift sıra daire içine alınmış, dört kolu eş haç motifi yer almaktadır. Kırmızıyla çizilen haç deseni olasılıkla tamamlanamamış ve kazınmadan bırakılmıştır. Haçı çevreleyen daire içindeki kırmızı boyayla oluşturulan zikzaklar, haçın kollarında sadece çizim olarak kalan yuvarlak inci taneleri bezemenin tamamlanmadığını gösteren unsurlardır. Lahit teknesinin doğuda duvar payesine yaslanmasından dolayı süslemeler yarım bırakılmış olmalıdır.

Mahya kirişli, semerdam çatılı lahdin kapağı 241 cm. uzunluğunda 113

cm. genişliğinde ve 75 cm. yüksekliğindedir. Bu ölçülere göre kapak dört yönden 3 cm. kadar çıkıntı oluşturacak biçimde tekne üzerine yerleştirilmiştir. Lahit kapağı içte, 76 cm. genişliğinde, 35 cm. yüksekliğinde yarım yuvarlak olarak oyulmuştur. Kapağın yüzeylerinden 3 cm. kadar kabartılarak ve kazınarak oluşturulmuş haç bezemeleri bulunmaktadır.

Lahidin kapağının kavisli iki uzun kenarının ortasında birer Latin haçı yer alır (Lev. 6-7). Lahidin kapağının güneye yan yatmasından dolayı güney uzun kenardaki haçın ancak üst kolu görülebilmektedir. Ancak iki uzun yüzdeki haçların birbirlerine simetrik yerleştirildikleri ve aynı biçimde oldukları anlaşılmaktadır. Haçların dışa doğru genişleyen kollarından üsttekinе Φ , merkezine Ω , alttakine Σ , soluna Z ve sağına H harfleri kazınmıştır (Lev. 6). Kapağın kuzey uzun kenarındaki Latin haçının solunda daire içine alınmış dört kolu eşit haç bezeme yer alır. Dıştan merkeze doğru daralan haçın kolları birer tomurcuk/palmet ile sonlanır. Ortadaki Latin haçının diğer yanında daire içine alınmış, merkezden dışa doğru dairesel olarak yerleştirilmiş altı selvi yaprağı bulunur. Yaprakların iki ucu sivri ve ortası geniştir. Kapağın diğer uzun yüzündeki Latin haçının iki yanında benzer süslemelerin olup olmadığı görülememiştir.

Kapağın uzun kenarlarının dört köşesinde birer *akroter* bulunmaktadır. Akroterlerden kuzeybatı köşedeki kırılmış, güney yüzdeki ikisinin yüzeyi görülememiştir. Görülebilen kapağın kuzeydoğu köşesindeki akroterin yüzeyinde daire içine alınmış eş kollu haç bezeme bulunur. Merkezden dışa doğru genişleyen haçın kolları birer tomurcuk/palmet ile sonlanır. Lahidin yakınında bulunan kırık bezemeli taş eserler kırık akroterin yüzeyinde de benzer bir motifin bulunduğunu göstermektedir. İki akroter arasında 10 cm. kalınlığında *sofit* süsleme vardır.

Lahidin iki kısa kenarından doğuya bakan yüzünün ortasında, yüzeyden 2 cm. çıkıntı yapan, altta yarım yuvarlak üzerine oturan, üstünde çift sıra daire içine alınmış eş kollu haç görülen bir silme bulunmaktadır. Kazınarak oluşturulan haçın kolları merkezden dışa doğru genişlemektedir. Doğu yüzün iki yanında da benzer biçimde, çift sıra daire içine alınmış birer eş kollu haç motifi yer alır. Kabaca işlenmiş olan bu iki haç motifi, lahit teknesinin doğu yüzündeki bezeme gibi olasılıkla yarım bırakılmıştır.

Lahidin iki kısa kenarından batıya bakan yüzünün ortasında zeminden 4 cm. yükseltilmiş 30x20 cm. ölçülerinde dikdörtgen üzerinde 10 cm. kalınlığında bir silme ile bu silmenin üzerinde, kazınarak oluşturulmuş çift sıra daire içine alınmış, dört kolu eş haç bezeme bulunmaktadır

(Lev. 8). Haçın kolları merkezden dışa doğru genişlemekte ve çiçek biçiminde sonlanmaktadır. Ortadaki çıkıntının iki yanına birer Latin haçı kazınmıştır. Haçlardan güneydeki sağlam, kuzeydeki ise büyük ölçüde kırıktır. Sağlam olan haçın sağ koluna omega (Ω) sol koluna ise alfa (A) harfleri kazınmıştır. Yunan alfabesinin ilk ve son harfleri olan bu harflerin haçın iki yan kolunun altında yer alması, İsa'nın hayatın başlangıcı ve sonu olduğunu simgeler. Bu tür bezemelerde, haçın sağ kolu altında alfa, sol kolu altında omega yer alır. Ancak buradaki haçın kollarındaki harfler terstir. Bu durum kapağın tekne üzerine ters yerleştirilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Belki aceleyle, belki de lahidin diğer kısa yüzündeki bezemelerin yarım kalmasından dolayı, bezemeleri tamamlanamayan taraf duvara yaslanacak biçimde kapak tekne üzerine yerleştirilmiştir.

2. Numaralı Lahit: Mezar odasının doğu duvarına yaslanmıştır. Yekpare iki parça kireç taşından yapılmış olan lahidin kapağının orta bölümü olasılıkla kaçak kazı sırasında kırılmıştır (Lev. 9-12). Güney yüzü dışında lahidin teknesinin tamamı toprak altında olmasından dolayı ölçüsü tam olarak alınamamıştır. Ancak kapak ölçülerine göre lahidin teknesi yaklaşık 224x79 cm. ölçülerinde olmalıdır. Lahit teknesinin yüzeylerinde bezeme olup olmadığı da anlaşılamamıştır.

Mahya kirişli, semerdam çatılı lahdin kapağı 230x85 cm. boyutlarında ve 65 cm. yüksekliğindedir. Bu ölçülere göre lahdin kapağı, üzerine oturduğu teknedeki dört yönden 3 cm. kadar çıkıntı yapar (Lev. 9). İki yöne kavisli olan lahidin kapağı içte yuvarlak beşik tonoz biçiminde oyulmuştur. Lahit kapağının duvara yaslanan doğu yüzü bezemesiz, batı yüzünün ortasında yüzeyden 2 cm. kabartılmış bir Latin haçı bulunur. Sol kolu tamamen, üst kolu kısmen kırık olan haçın merkezine Ω , alt koluna Σ , sağ koluna ise H harfleri kazınmıştır (Lev. 12). 1 numaralı lahidin kapağındaki haçta olduğu gibi haçın üst koluna Φ , sol koluna ise Z harfi işlenmiş olmalıdır. Haçın iki yanında, çift sıra daire içine alınmış birer eş kollu haç tasvirleri yer alır. Aynı motiflere sahip olan haçlardan kuzeydeki olasılıkla define kazısı sırasında büyük ölçüde tahrip olmuş, diğeri ise iyi durumda günümüze ulaşmıştır. Haçı kuşatan dairelerin 3 cm. kalınlığındaki yüzeyleri halat örgü motifiyle doldurulmuştur. Haçların kollarının içinde birer inci tanesi motifi bulunur.

Kapağın batıya bakan ön yüzünün iki köşesinde yer alan üçgen biçimindeki akroterlerin yüzeylerinde dörder yapraklı birer çiçek motifi yer alır (Lev. 10). Kapağın duvara yaslanan uzun kenarının iki yanında da birer akroter olduğu anlaşılmaktadır. Ancak batı yüzdeki akroterlere

göre 5 cm. daha kısadır. Lahit kapağının görülebilen güneye bakan kısa yüzünün ortasında dışa 8 cm. çıkıntı yapan 24 cm. genişliğinde ve 18 cm. yüksekliğinde bir kaldırma çıkıntısı bulunmaktadır. Toprak altında bulunan lahdin kuzeye bakan diğer kısa yüzünde de benzer kaldırma çıkıntısı olmalıdır.

3 Numaralı Lahit: Mezar odasının batı duvarına yaslanan lahdin tekne bölümü tamamen, kapağı ise kısmen toprak altında olmasından dolayı ölçüleri alınamamıştır (Lev. 13). *In situ* olduğu anlaşılan lahdin gövdesi ve kapağı yekpare taş blokların biçimlenmesiyle oluşturulmuştur. Odanın içindeki 1 numaralı lahide çok benzer şekilde kapağı, *mahya kirişli semerdam çatılıdır*. Kapak dışta iki yöne kavislidir, içi ise beşik tonoz biçiminde oyulmuştur. Görülebilen yüzeylerinde bezeme bulunmaz. Olasılıkla kaçak kazı sırasında kapak ortadan ikiye kırılmış ve teknesinin içi moloz dolmuştur.

Değerlendirme

Metinde tanıttığımız lahitler kiliseye bitişik ve sadece kilisenin içinden ulaşılabilen bir odanın içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla kiliseye bitişik bir oda içinde bulunan ve kaliteli işçilik gösteren bu lahitler önemli dini kişiler için yapılmış olmalıdır. Bu tür mezar odaları Bizans dönemi dini mimarisinde oldukça yaygın bir uygulamadır. Mezar odaları (*pareklesium*) özellikle manastır topluluklarında çoğunlukla kiliseye bitişik bir oda veya şapel olarak karşımıza çıkar.

Hıristiyanlık döneminde lahitler, yapıldıkları kişilere duyulan saygıya bağlı olarak kiliselerin farklı bölümlerine yerleştirilmekteydi. Aziz veya Martirler için yapılan lahitler kiliselerin altarlarının altındaki *kriptaya* ya da kilisenin bema bölümünün iki yanındaki odalardan birine konulmaktaydı. İmparatorlar, soylular ya da dini kimliği olan kişilerin bedenleri, kiliselere bitişik *pareklesion* adı verilen şapellere, kiliselerin bodrum ve narteks bölümünde toprağa açılan basit çukur mezarlara veya duvar kenarlarındaki arkosoliumlar içinde açıkta duran lahitlere konulmaktaydı. Ölü beden lahdin içine konulduktan sonra kapak hava almayacak biçimde yalıtılarak teknenin üzerine yerleştirilir, böylelikle çürüyen beden kokusunun dışarı çıkması önlenirdi⁹.

Likya Bölgesi'ndeki Bizans kiliselerinde yan mekânların mezar odası işlevli olduğuna dair bilgi bulunmaz. Otto Feld Andriake A ve E kilisele-

9 Akyürek 2010, 174-176.

rindeki yan mekânların mezar odası (mausoleum) işleviyle kullanıldığını ileri sürmüştür¹⁰. Ancak belirtilen mekânlarda lahit bulunamamıştır. Letoon, Limyra, Idyros Ölüdeniz'deki kiliselerin ek mekânlarında yapılan kazılarda da lahit bulunamamış, bazılarında ise lahit yerleştirecek kadar yer olmamasından dolayı Likya'da mezar işlevli ek mekânın bulunmadığı öne sürülmüştür¹¹.

Ancak Myra'daki Aziz Nikolaos Kilisesi'nin güneyindeki mezar odası içinde ve Patara'da ortaya çıkartılan kilisenin ek mekânlarında yer alan çok sayıda lahit mezarın bulunması bu görüşlerin yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir¹². Asarcık Sion Manastırı mezar odası ve doğusundaki röliker şapeli içindeki lahitler, Likya bölgesindeki kiliselerde mezar işlevli ek mekânların olabileceğini göstermektedir. Nitekim Asarcık Sion Manastırı'nın 2 km. güneybatısındaki Alacahisar Manastır kilisesinde de (6. yüzyıl) bemanın güneyindeki mekânların mezar yeri olduğunu gösteren bulgular vardır¹³. Kilisenin güney duvarında arkasolium tipi mezar ve daha doğusunda ana kayaya oyulmuş mezar yerleri görülmektedir. Bölgedeki diğer manastır kiliselerinde de benzer ek mekânlar bulunmaktadır. Ancak yeterince araştırılmış olmamaları ve kazı çalışmalarının bulunmaması bu mekânların işlevlerinin belirlenmesini şimdilik zorlaştırır.

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı kilisesinin güney yanına bitişik olan mezar odası içindeki lahitlerin biçim ve bezemeleri bakımında bölgedeki en yakın benzeri Belören köyü, Zeytin mevkiinde 2016 yılı yüzey araştırmaları sırasında keşfettiğimiz iki lahitir¹⁴. Her iki yerdeki lahitler Likya bölgesine özgü biçimde, *mahya kirişli ve semerdam çatılıdır*. Lahitler bölgenin yerel malzemesi olan kireç taşından, *monolitik* olarak üretilmiştir Ancak Zeytin mevkiindeki lahitler açık alanda konumlanması bakımından Asarcık Sion Manastırı'ndaki lahitlerden ayrılmaktadır.

Likya bölgesinde, erken tarihlerden başlayarak Bizans dönemine kadar lahit içine gömü oldukça yaygındır. Bölgede ilk olarak Likyalılar MÖ 6. yüzyıl sonlarından başlayarak lahit tipi mezar yapıları oluşturmaya başlamışlardır. Başlangıçta yerel yöneticiler için *Piliye* adı verilen toprak

10 Feld 1975, 408–410.

11 Likya Bölgesindeki kiliselerdeki ek mekânların işlevleriyle ilgili tartışmalar için bkz. Niewöhner 2003, 119–133; Niewöhner 2005/2006, 89.

12 Demre Aziz Nikolaos Kilisesi ve ek mekânları için bkz. Doğan 2016, 238–259. Patara'daki kilise hakkında bkz. Peschlow 2015, 465–474.

13 Alacahisar Tepesi'ndeki kilise ve güneyindeki mezarlar için bkz. İşler 2016, 1–21.

14 Zeytin mevkiinde yüzey araştırmaları kapsamında belgelendirdiğimiz lahitlerin biçim ve bezeme özellikleri için bkz. İşler 2016, 183–198.

yüzeyi üstüne, yükseltilmiş kaideler üzerine yerleştirilen lahit mezarlar yapılırken, MÖ 5. yüzyılın ortalarından itibaren Likya bölgesine özgü *semerdam biçimli, mahya kirişli* kapaklara sahip lahitler ortaya çıkmıştır¹⁵. Zeytin mevkiindeki iki lahit ve bu makalede tanıttığımız lahitler de gösteriyor ki “*semerdam biçimli, mahya kirişli*” olarak tanımlanan kavisli kapaklara sahip lahitler, MS 6. yüzyıla kadar kendilerine özgü kapak formunu hemen hemen hiç değiştirmeden korumuşlardır. Ancak Likya lahitleri erken dönemlerde basamaklı yüksek podyumlar üzerine (*hyposorion*) yerleştirilirken, sonraki dönemlerde kaidenin yüksekliği giderek azalmıştır. Diğer önemli özellik, önceki dönemlere göre kapak yüksekliğinin azalması, daha basık olmasıdır.

Erken dönem Likya lahitlerinde defin sırasında kapağı yerine yerleştirmek için genellikle lahit kapaklarının kısa yüzlerine birer, uzun yüzlerine ikişer kaldırma çıkıntısı yapılmıştır. Mezar odası içindeki sadece 2 numaralı lahdin kapağının iki kısa kenarında birer kaldırma çıkıntısı bulunmaktadır. Diğer iki lahit kapağında kaldırma çıkıntısının bulunmaması erken dönem özelliklerinin etkisini giderek yitirdiğini göstermektedir.

Lahit mezarlarda erken dönemlerden farklı olarak bezeme anlayışının da değiştiği görülmektedir. Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte lahitlerin yüzeyleri dini semboller veya haç motifleriyle bezemeye başlamıştır. Asarcık Sion Manastırı mezar odasındaki lahitler üzerindeki bezemeler de ağırlıklı olarak haç bezemelerden oluşmaktadır.

Likya'da ve Asarcık'taki yerleşimde en yaygın bezeme tekniği ajur'dur. Başkentte 5. yüzyılda II. Theodosios dönemi (408–450) ile başlayan ve 6. yüzyılda I. Iustinianos döneminde (527–565) özellikle taş eserlerde doruk noktasına ulaşan ajur tekniği, aynı yüzyıllar içinde Likya'da en çok tercih edilen tekniktir. Sonraki yüzyıllarda giderek azalmış, taş eserler üzerindeki bezemeler daha yüzeysel işlenmiştir. Asarcık Sion Manastırı mezar odasındaki lahitlerin üzerindeki kazımayla oluşturulmuş bezemelerin, erken dönemlere göre daha yüzeysel işlendiği görülmektedir.

Mezar Odasının içindeki 1 ve 2 numaralı lahitlerin uzun kenarlarının ortasındaki üç Latin haçının kollarındaki kısaltma yazıtlarla dikkat çeker. Haçların üst kolundaki Phi (Φ), ortadaki omega (Ω) ve alttaki sigma (Σ), harfleri, Türkçe karşılığı “ışık” olan Yunanca Phos (φῶς)

15 Lahitlerin tipoloji önerileri için bkz. Yılmaz 1994, 42-51. Ayrıca lahitlerin biçim özellikleri ve etkileşim çevreleri için bkz. Özer 2000, 359-388; Özer 2016, 424.

kelimesini; haçın sağ kolundaki Zeta (Z), ortadaki omega (Ω) ve sol koldaki eta (H), harfleri ise Türkçe karşılığı “yaşam” olan Yunanca Zoe ($\zeta\omega\eta\varsigma$) kelimesini oluşturur. Monogram (kısaltma) şeklinde yazılan bu harfler Yahya İncili'nin “yaşam O'nda idi ve yaşam insanların ışığıydı” ($\acute{\epsilon}\nu\ \alpha\upsilon\tau\acute{\omega}\ \zeta\omega\eta\ \eta\acute{\iota}\nu\ \kappa\alpha\iota\ \eta\ \zeta\omega\eta\ \eta\acute{\iota}\nu\ \tau\acute{o}\ \phi\acute{\omega}\varsigma\ \tau\acute{\omega}\nu\ \acute{\alpha}\nu\theta\rho\acute{\omega}\pi\omega\nu$) (Yahya bap 1.4) ve “Ben dünyanın ışığıyım; kim beni izlerse karanlıkta kalmayacak bilakis yaşamın ışığına sahip olacaktır” ($\Pi\acute{\alpha}\lambda\iota\nu\ \omicron\upsilon\acute{\nu}\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\iota\varsigma\ \acute{\epsilon}\lambda\acute{\alpha}\lambda\eta\sigma\epsilon\nu\ \acute{o}\ \text{'}\text{I}\eta\sigma\omicron\upsilon\varsigma\ \lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega\nu\ \text{'}\text{E}\gamma\acute{\omega}\ \epsilon\iota\mu\iota\ \tau\acute{o}\ \phi\acute{\omega}\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \kappa\acute{o}\sigma\mu\omicron\upsilon\ \cdot\ \acute{o}\ \acute{\alpha}\kappa\omicron\lambda\omicron\upsilon\theta\acute{\omega}\nu\ \mu\omicron\iota\ \omicron\upsilon\ \mu\eta\ \pi\epsilon\rho\iota\pi\alpha\tau\acute{\eta}\sigma\eta\ \acute{\epsilon}\nu\ \tau\eta\ \sigma\kappa\omicron\tau\iota\acute{\alpha}\ \cdot\ \acute{\alpha}\lambda\lambda\ \acute{\epsilon}\xi\epsilon\iota\ \tau\acute{o}\ \phi\acute{\omega}\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \zeta\omega\eta\varsigma$) (Yahya bap 8.12) cümlelerine gönderme yapar.

Özellikle 6. yüzyılda Suriye'de çok yaygın olan bu kısaltma (monogram) genelde $\phi\acute{\omega}\varsigma$ dikey $\zeta\omega\eta$ yatay, bazen $\phi\acute{\omega}\varsigma$ yatay $\zeta\omega\eta$ dikey, bazen de Tenos Adası ya da Kapadokya'da Akılı Dere Vadisi kiliselerindeki örneklerde olduğu gibi haçın kollarının altına tamamen yatay olarak da yazılabilir¹⁶. Kapadokya'da Ürgüp'e 5 km. uzağındaki Karacaören Köyü, Akılı Dere Vadisi kilisesinin apsis kemerinin kuzey ve güneyinde yer alan iki Latin haçının dikey kollarının iki yanında $\phi\acute{\omega}[\zeta\ \zeta\omega\eta]$ [$\phi\acute{\omega}$] $\zeta\omega\eta$ kelimeleri yer alır¹⁷.

Erken dönem Hıristiyan epigrafisinde çok yaygın olan Zoe (yaşam) umudu, Phos (ışık) yeniden doğuşu, sonsuz hayat ve kurtuluşa gönderme yapar. Dolayısıyla genellikle haç betimiyle birlikte kullanılan bu kısaltmalar mezar ve mezar yapılarıyla ilişkilendirilir. Bu bağlamda dünyayı aydınlatan İsa'nın, O'nu izleyen inançlı insanları ahirette yeniden dirilteceği ve sonsuz yaşama kavuşturacağı mesajı verilir¹⁸.

Karabel Asarcık Batı manastır yerleşimindeki mezar odası içindeki iki lahit dışında, kilise içinde biri *in situ* olmak üzere iki yerde daha haçın kollarında “ışık” ve “yaşam” kısaltmaları görülür. *In situ* yazıt, kilisenin trikonç planlı bema bölümünün güney apsisinin içindeki ikiz pencere payesinin yüzeyindeki Latin haçının kollarına kazınarak oluşturulmuştur (Lev. 14-15). Haçın üst kolunda Phi (Φ), ortadaki omega (Ω) ve altta sigma (Σ) Phos ($\phi\acute{\omega}\varsigma$) “ışık”; haçın sol kolundaki Zeta (Z), ortadaki omega (Ω) ve sağ koldaki eta (H), harfleri ise Zoe ($\zeta\omega\eta$) “yaşam” kelimesi kazınmıştır. Haçın sol ve sağ kolunda Yunan alfabesinin ilk ve son harfi olan alfa ve omega harfleri yer alır. “Işık ve yaşam” kelimeleri gibi Alfa ve Omega harfleri de İsa'nın simgeleri arasındadır. İncil'in birçok yerinde İsa, “ben

16 Tenos Adası'ndaki örnek için bkz. Feissel 1980, 504. Kaynağa ulaşmamı sağlayan ve metnin çevrilmesinde yardım eden sevgili dostum Dr. Tolga Uyar'a minnettarım.

17 Jolivet ve Kiourtzian 1994, 151, resimler 13, 20, 21.

18 Ötügen 2007, 131-132.

hem alfa hem omegayım” diyerek hayatın başlangıcı ve sonunun kendisi olduğuna gönderme yapar.

Benzer haç bezeme ve yazıtlar Sion Manastırı kilisesinin güneyinde yerde bulunan bir levha üzerinde de görülür (Lev. 16-17)¹⁹. Levhanın özgün yeri tespit edilemediğinden işlevini belirlemek mümkün olmamıştır. Doktora çalışmamızda ambon levhası olabileceğini değerlendirdiğimiz eserin²⁰ bir benzeri 2001 yılında, Demre (Myra) Aziz Nikolaos Kilisesi'nin kuzey avlusunda ele geçirilmiştir. 5.-6. yüzyıla tarihlenen levha, mezar taşı veya adak olarak kiliseye bağışlanmış olabilir²¹.

Yukarıda bahsettiğimiz “ışık” ve “yaşam” kısaltması Bizans bezeme sanatında erken dönemde özellikle taş ve maden eserlerde çok görülen bir uygulamadır²². Örneklerinin neredeyse tamamı 6. yüzyıla tarihlendirilir. Bu kısaltmaların doğrudan İsa'nın simgeleri arasında ve haç motifleriyle birlikte kullanıldıkları dikkat çekmektedir. Buradaki kısaltmaların benzerleri kiliseye sunulan adak amaçlı liturjik eşyalarda ya da ölümle ilgili yerlerde karşımıza çıkmaktadır.

Karabel Asarcık tepesindeki Sion Manastırı mezar odası içindeki lahitlerin ana malzemesi bölgenin yumuşak, dolayısıyla kolay işlenebilen kireçtaşıdır. Bu lahitler bölgeye gelen gezici ustalar tarafından bulunduğu yerin yakınlarında işlenmiş olmalıdır. Lahitlerin bulunduğu Likya bölgesinin orta bölümü, yüksekliği 2.000 metreye ulaşan dağlık yapısından ve yerleşimler arasındaki ulaşımın sadece yaya yollarıyla sağlanmasından dolayı lahitlerin başka yerlerden getirilmesi mümkün görünmez. Bu bağlamda, kilise inşası ve kiliselerin bezemesi veya lahit yapımı gibi daha uzmanlık ve beceri isteyen işlerde çalışmak üzere bölgede siparişe çalışan gezici taşçı ustalarının olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Bizans döneminde iki parçadan oluşan *monolitik* lahit mezarlar çok az ve sadece özel kişiler için yapılmaktaydı. Dolayısıyla Karabel Asarcık tepesinde yer alan Sion Manastırı kilisesine bağlı mezar odası içindeki üç lahit, kaliteli işçilikleri ve bezemeleriyle bir din adamı için yapılmış olmalıdır. Bizans döneminde bu tür bezemelere sahip çok fazla lahit bulunmaması Asarcık'taki lahitleri özel kılmaktadır. Haçlar üzerindeki harflerin karakteri 6. yüzyıl özellikleri göstermektedir. Kili-

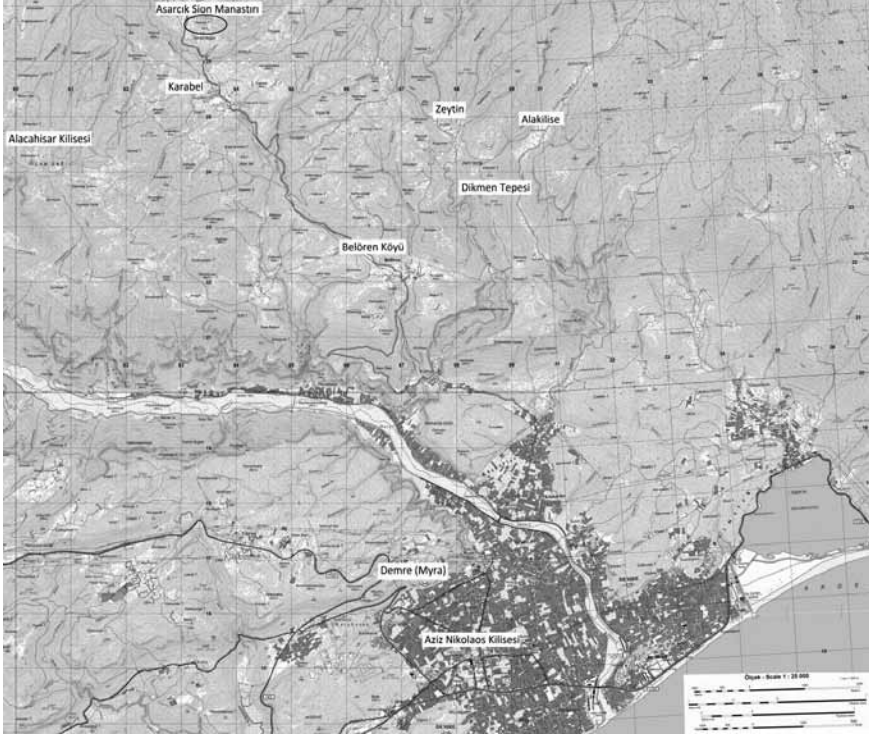
19 Kilisenin güneyinde bulunan kireç taşı levha, yerinde korunması mümkün olmadığından, 2006 yılında Myra kazısı deposuna taşınmıştır.

20 İşler 2009, 195.

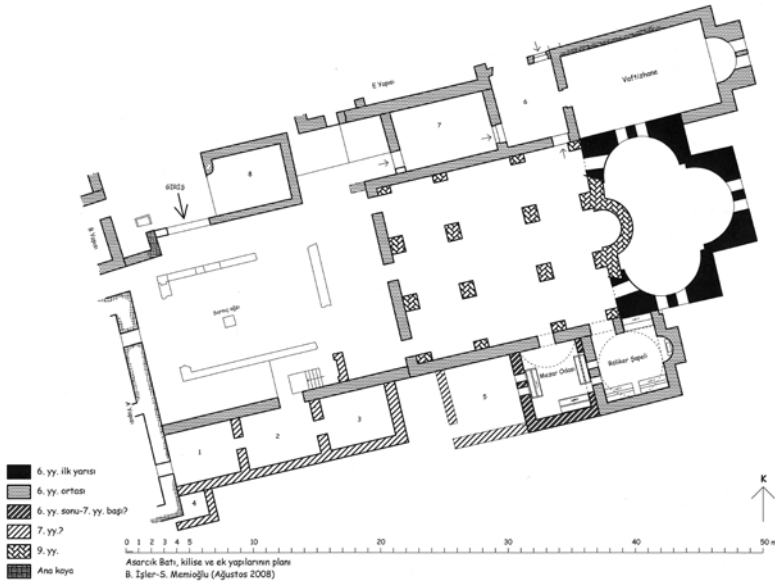
21 Ötüken 2007, 133-134.

22 Bizans süsleme sanatında ışık ve yaşam kısaltmalarının yer aldığı haç bezemeleri için bkz. Boyd 1992, 5-38; Dinkler 2000, 1-219.

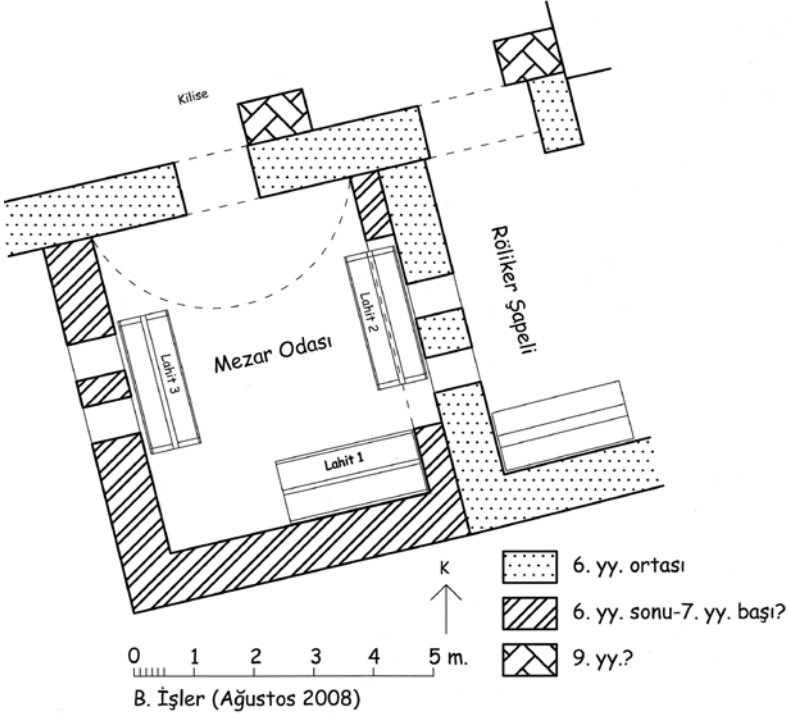
senin üç yapraklı yonca planlı bemasının güney duvarındaki ikiz pencerenin payesi üzerindeki haç kilisenin ilk yapım evresinde, 6. yüzyılın ilk yarısı içinde buraya yapıldığı kesin olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, lahitlerin biçimleri ve bezemeleri, 6. yüzyılın ikinci yarısında veya en geç 7. yüzyıl başlarında yapılmış olabileceğini göstermektedir.

Levha 1. Karabel Asarcık'taki Sion Manastırın yerini gösteren 1/25.000 ölçekli harita.

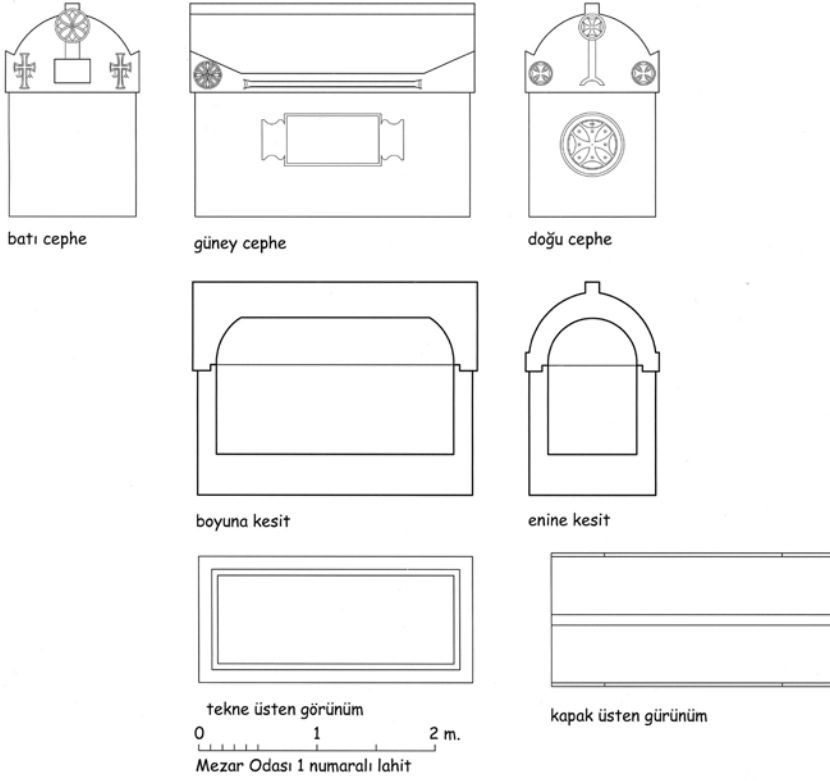
Levha 2. Sionlu Aziz Nikolaos'un kurduğu manastırdaki kilise ve ek yapılarını gösteren plan.

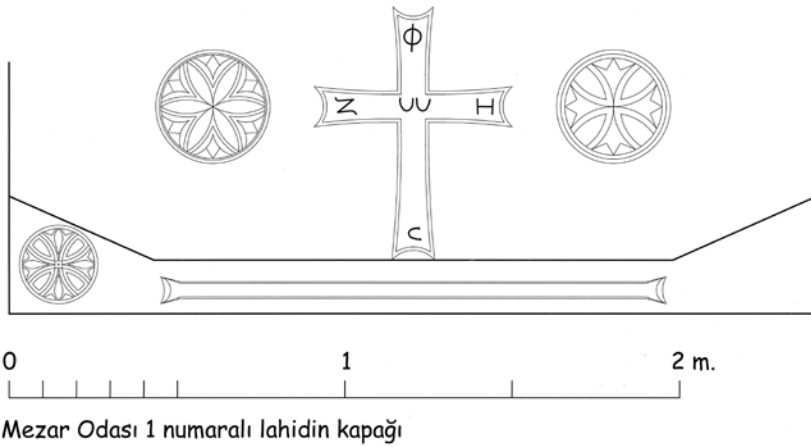
Levha 3. Manastır kilisesinin güney yanındaki mezar odası restitüsyon planı ve lahitlerin konumu.

Levha 4 Mezar Odasının üstten görünümü.

Levha 5. Mezar Odası içindeki 1 numaralı lahidi gösteren çizimler.

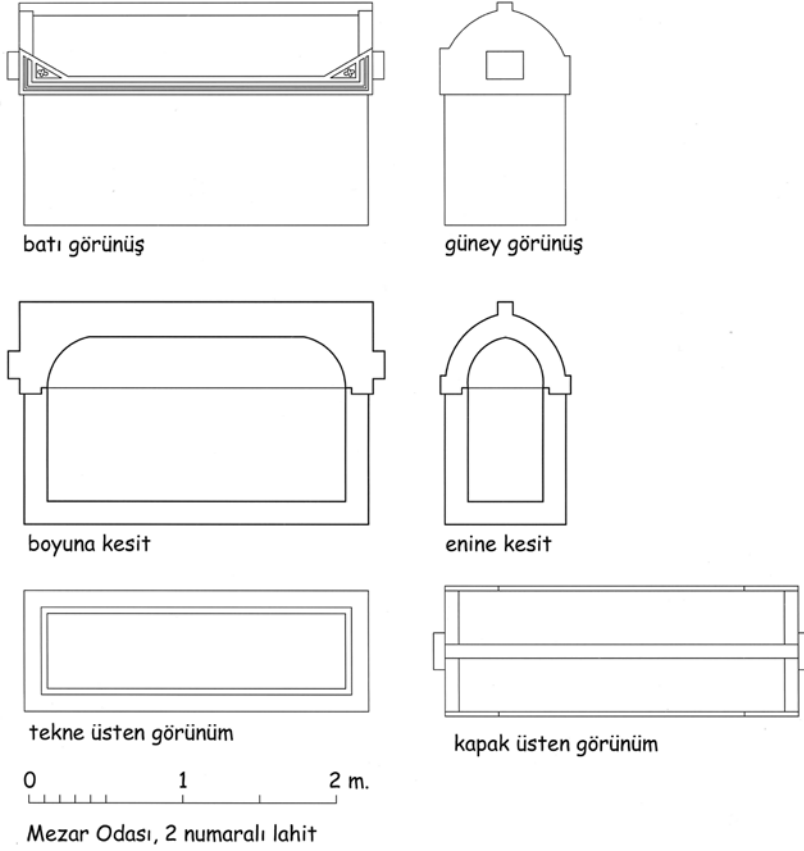
Levha 6. Mezar odası, 1 numaralı lahidin kapağı üzerindeki bezemeler.

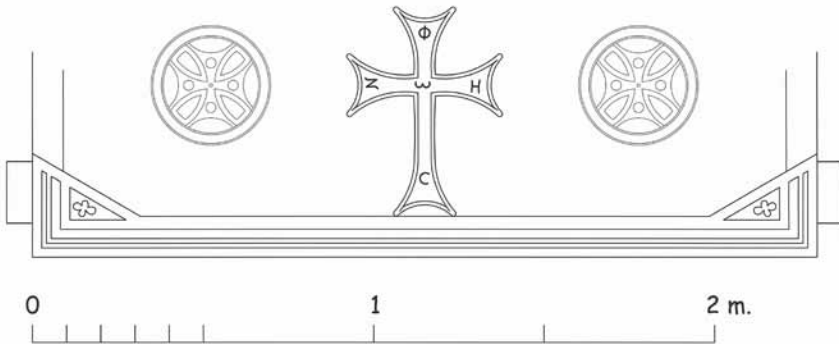
Levha 7. Mezar Odası 1 numaralı lahdin üstten görünümü.

Levha 8. Mezar Odası 1 numaralı lahdin kapağının batı yüzünün görünümü.

Levha 9. Mezar odası 2 numaralı lahidi gösteren çizimler.

Levha 10. Mezar odası 2 numaralı lahidin kapağının batı yüzündeki bezemeleri gösteren çizim.

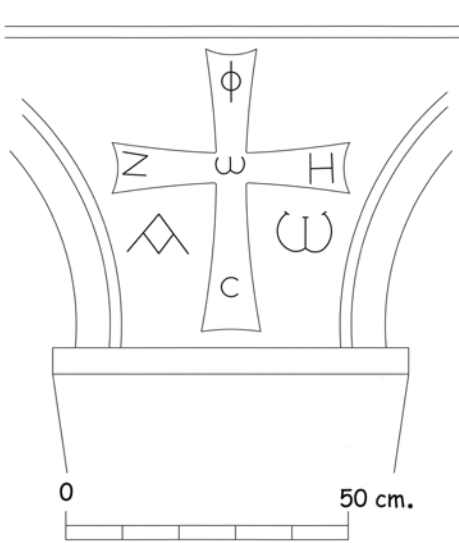
Levha 11. Mezar Odası 2 numaralı lahdin güneyden görünümü.

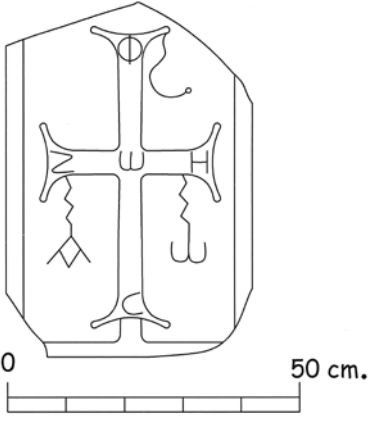
Levha 12. Mezar Odası 2 numaralı lahdin batıdan görünümü.

Levha 13. Mezar Odası 3 numaralı lahdin üstten görünümü.

Levhalar 14. 15. Kilisenin güney apsisinin ikiz penceresinin payesi üzerindeki haç bezeme.

Levhalar 16. 17. Kilisenin güney yanında bulunan levha üzerinde haç bezeme.

Kaynakça

Akyürek 2010

Akyürek, E. "Bizans Toplumunda Ölüm" *Bizantion'dan İstanbul'a Bir Başkent'in 8000 Yılı*, İstanbul, s. 166-177.

Anrich 1913-1917

Anrich, G. *Hagios Nikolaos. Der Heilige Nikolaos in der griechischen Kirche, Texte und Untersuchungen*, 2 cilt, Leipzig-Berlin.

Blum 1997

Blum, H. *Die Vita Nicolai Sionitae. Griechischer Text*. Bonn.

Boyd 1992

Boyd S. A. "A Metropolitan Treasure from a Church in the Provinces: An Introduction to the Study of the Sion Treasure", *Ecclesiastical Silver Plate in Sixth Century Byzantium, Papers of the Symposium Held May 16-18 1986, at Gallery Baltimore and Dumbarton Oaks* ed. S. A Boyd- M. M. Mango. s. 5-38.

Dinkler 2000

Dinkler, E. ve E. Dinkler "Kreuz" *Real Lexikon zur Byzantinischen Kunst*, V, Wien, s. 1-219.

Doğan 2016

Doğan, S. "Likya'da Bir Haç Merkezi: Myra Aziz Nikolaos Kilisesi" *Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Duggan 2004

Duggan, T. M. P. "A short account of recorded Calamities (earthquakes and plagues) in Antalya Province and adjacent and related areas over the past 2,300 Years an Incomplete List, Comments and Observations" *Adalya VII*. s. 123-169.

Duggan 2005

Duggan, T. M. P. "Supplementary Data to be Added Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas" *Adalya VIII*. s. 357-398.

Feissel 1980

Feissel, D. "Inscriptions byzantines de Tenos" *Bulletin de correspondance hellénique*, Volume 104, livraison 1.

Harrison 1963

Harrison, R. M. "Churches and Chapels of Central Lycia", *Anatolian Studies*, 13. s. 117-152.

Harrison 2001

Harrison, R. M. *Mountain and Plain from the Lycia Coast to the Phrygian Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period*, Michigan.

İdil 1985

İdil, V. *Likya Lahitleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İşler 2009

İşler, B. Likya Bölgesi'nde Karabel Asarcık'taki Erken Bizans Dönemi Yerleşimi, HÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Doktora Tezi, Ankara.

İşler 2010

İşler, B. "Sionlu Aziz Nikolaos'un Batı Asarcık'taki Mezar Yapısı" *Bizans ve Çevre Kültürler*, Prof. Dr. Yıldız Ötügen'e Armağan, ed. S. Doğan ve M. Kadiroğlu, Ankara, s. 186-196.

İşler 2016

İşler, B. "Demre'nin Zeytin Mevkii'ndeki Erken Bizans Dönemi Lahitleri" *Arkeoloji ve Sanat* 153, s. 183-198

İşler 2016

İşler, B. "Yeni Bulgular Işığında Antalya'nın Kale/Demre İlçesi'ndeki Alacahisar Kilisesi" *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi* (6), s. 1-21

Jolivet, ve Kiourtzian 1994

Jolivet, C. ve G. Kiourtzian "Découvertes archéologiques et épigraphie funéraire dans une vallée de Cappadoce" *Etudes Balkaniques. Cahiers Pierre Belon* 1, s. 135-176.

Niewöhner 2003

Niewöhner, P. "Neues zum Grab des Hl. Nikolaus von Myra" *Jahrbuch für Antike und Christentum* 46, s. 119-133.

Niewöhner 2005/2006

Niewöhner, P. "Spätantike Reliquienkapellen in Lykien," *Jahrbuch für Antike und Christentum* 48/49, s. 77-112.

Ötügen 2007

Ötügen, S. Y. "Işık-Yaşam PWC-ZWH" *Calbis. Baki Ögün'e Armağan*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, s. 131-136.

Özer, E. 2000

"Likya Bölgesi Ölü Gömme Adetleri Üzerine Genel Bir Bakış", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 1, sayı 2, Eskişehir, s. 359-388.

Özer, E. 2016

"Likya Lahitleri", *Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s. 422-433.

Robert 1955

Robert, L. "Villes et Monnaies de Lycie," *Hellenica* 10, s. 188-122.

Peschlow 2015

Peschlow U. "The Cemetery Church at the Tepecik Necropolis of Patara A Preliminary Report", H. İşkan ve F. Işık (yay.) *Patara VII.1: Kum'dan Kent'e Patara Kazılarının 25 Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* (11-13 Kasım 2013 Antalya), Ege Yayınları, İstanbul, s. 465-474.

Ševčenko 1984

Ševčenko, I. ve N. P. *The Life of Saint Nicholas of Sion*, Massachussetts.

Severin ve Grossmann 2003

Severin, H. G. ve P. Grossmann *Frühchristliche und byzantinische Bauten im südöstlichen Lykien, Ergebnisse zweier Surveys, IstForsch 46*, Tübingen.

Yılmaz 1994

Yılmaz, H. "Überlegungen zur Typologie der lykischen Sarkophage" *Likya* 1, s. 42-51.

Seleucia | Sayı VII | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın	11	Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti- Semitizm Ulaş Töre Sivrioğlu	235
Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonnular Emel Erten - Deniz Kaplan	29	Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları Ömür Dünya Çakmaklı	279
Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (<i>Diakonikon</i>) Bizans Dönemi <i>Opus Sectile</i> Taban Döşemesi Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin	47	Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı Sabri Arıcı - Aytekin Erdoğan	297
Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi Tuna Akçay	69	Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Balık Tabakları Figen Çevirici Coşkun	325
Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları Emel Erten - Emine Akkuş Koçak	89	Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At Rhytonu S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İlkay Akkan	345
Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası Erkan Alkaç	113	Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup Gümüş Venedik Sikkesi Ceren Ünal	363
Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi Emel Erten	129	Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme Cevdet Merih Ereğ	377
Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri Ashıhan Özbay	147	Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çaligüney Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci	397
Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri Bülent İşler	161	Olba Akropolisi Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin Anatomik Analizi Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten	411
Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı Şener Yıldırım	187	Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları Arkeometrik Çalışmaları Ali Akın Akyol - Safiye Aydın	421
Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler Fikret Özbay - Ashıhan Özbay	207	Kitap Tanıtımı Ömer Özyiğit'e Armağan Emel Erten	439
Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/ Zephyrium Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz	225	Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi Murat Özyıldırım	447

ISSN 2148-4120

9 772148 412007